

*Yüz tale, yüz faciəli dahi şair, yazıçı, dövlət xadimi kimi şöhrəti dillərdə gəzən, görkəmli oğul və qızın ömür yolu. Bu ömürlər necə sona yetib? Haqqında material topladığım bu şəxsiyyətlərin heç biri öz əcali ilə yorğan-döşəkdə ölməyib. Kimisini doğma oğlu öldürüb, kimisini bolşevik daşnaklar güllələyib, kimisi də istedadının paxıllığını çəkənlərin güdazına gedib. Onların arasında totalitar sovet rejiminin qurbanı olanlar da var. İlk baxışdan bu faciəli ömürlərlə tanış olanda fikirlə-*



*şirsən ki, xalqın dahi oğul-qız yetirməyi əsas deyilmiş. Ən vacibi odur ki, xalqın düşünən beyni olan bu nəcib insanlara uzun ömür qisməti verənsən. Çox təəssüf ki, min il bundan əvvəl də dahilərimizin paxıllığını çəkən xəbis və nadanlar olub. Və bütün dövr və quruluşlarda da, hətta bu günümüzə də bu xəbislər əlaq otları kimi suvarılmadan bar verən ağaclardan da az qala «hörmət» və «izzətli» olurlar.*

Müəllif

# FACİƏLİ TALELƏRDƏN

1. Şair Məmmədbağır Niknam (1921-1946) Azərbaycan Milli Hökumətinin yaranmasında Rza şah taxt-tacına qarşı vuruşarkən həbs olunmuş və dekabr ayında Tehrandə vəhşicəsinə öldürülmüşdür.

2. Şair Ömər Nəfi (1582-1636). Fitrətən məğrur bir şəxsiyyət olan türk şairi Nəfi Sultan Murad Rabenin sarayında qulluq etmişdir. Ən məşhur adamları belə həcv etməkdən çəkinib qorxmayan şairdən vəzir Bayram Paşa sultana onu həcv etdiyinə görə şikayət edir. Sultanın şairə həcv yazdığı qadağan etməsinə baxmayaraq Nəfi yenə də həcv söyləyirmiş. Qəzəblənən sultan şairi 1636-cı ildə boğdurmuşdur.

3. Fars-tacik şairi Bədrəddin Hilali (XV əsrin sonu və XVI əsrin əvvəllərində yaşayıb). Şeybani hökmdarı Ybeydulla xanı ifşa edən satira yazdığına görə 1529-cu ildə şahın əmrilə edam olunmuşdur.

4. Dünya şöhrətli, astronom, riyaziyyat alimi, şair və dövlət xadimi, böyük Teymurləngin nəvəsi, Məhəmməd Taraqay Uluqbəy (1394-1449) əlli beş yaşında oğlu Əbdullətifin göstərişi ilə xaincəsinə öldürülmüş, rəsədxanası isə tamam dağıdılmışdır.

5. Dövrünün ən məğrur və əyilməz şairini Nikolay Stepanoviç Qumilyovu (1886-1921) bolşevik cəlladları güllələyiblər.

6. Şair Əliqulu Qəmküsar (1880-1919) İngilislər əleyhinə yazdığı «Əl'aman» rədifli müxəmməsinə görə martın 14-də polis tərəfindən öldürülmüşdür.

7. Görkəmli Azərbaycan şairi Məhəmmədağlı Pesyan Təbrizi (1891-1921) Qoçan əyalətinin Cəfərabad kəndində Rza şah tərəfindən öldürülmüşdür.

8. Şair Mirzə Əhməd Süheyli (?-1911). Məhərrəm ayının 10-da çar məmurları azadxah, vətənpərvər şairi dar ağacından asmışlar.

9. Doktor Tağı Əbülfəth oğlu Ərani (1902-1940) 1937-ci ildə inqilabi fəaliyyətinə görə Rza şahın tapşırığı ilə gizli polis tərəfindən həbs edilib 1940-cı il fevralın 4-də zindanda öldürüldü.

10. Şair Cəfər Məmmədzadə Kaşif (1894-1947). Cənubi Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatı boğulanda Tehran cəlladları tərəfindən zindanda vəhşicəsinə öldürülmüşdür.

11. XV əsrdə yaşamış görkəmli Azərbaycan hökmdarı, istedadlı şair Mirzə Cahanşah Həqiqi (1397-1467) Ağqoyunlar dövlətinin başçısı Uzun Həsənlə müharibə edərək mühasirəyə düşmüşdür. Onu İskəndər adlı bir ağqoyunlu əsgəri vəhşicəsinə doğramışdır.

12. Şair Səid Məşədi Xəlil oğlu Səlməsi (1889-1909) İyirmi yaşında irticaçı İran qoşunlarına qarşı döyüşlərdə mərdliklə həlak olmuşdur.

13. Şair Təqi Ağa Məhəmməd oğlu Təbrizi (1890-1921) Rza şah qoşunları tərəfindən inqilabi hərəkat boğulduqdan sonra Şeyx Məhəmməd Xiyabaninin öldürülməsi şairi sarsıtmışdır. O, otuz bir yaşında Qızıl Dizəc kəndində intihar etmişdir.

14. Şair Eşqi Hacı Seyid Əbdülqasim oğlu Mirzadə (1893-1924) Azadlıq mücahidi Eşqi iyul ayının 4-də Rza şah tərəfindən faciəli sürətdə öldürüldü.

15. Şeyx Məhəmməd Xiyabani (1880-1920) Azərbaycan Milli-Demokratik hökumətinin başçısı, alim, publisist, mütəfəkkir, azadlıq mücahidi sentyabrın 12-də qaniçon Muxbirulssəltənə Hidayətin başçılığı ilə kazak qoşunları tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirildi.

16. Seyid Cəfər Cavadzadə Pişəvəri (1893-1947). Məşhur inqilabçı, siyasi xadim və görkəmli yazıçı

1947-ci ildə şah qoşunları tərəfindən Cənubi Azərbaycanda hökumət devrildikdən sonra Sovet Azərbaycanına pənah gətirmiş və faciəli-müəmmalı surətdə maşın qəzasında Yevlax yaxınlığında öldürülmüşdür.

17. Şair Hacı Əbdülhəsən Raci (1835-1876). Məkkə ziyarətindən qayıdarkən Cəddədə yaxınlaşanda qəfil tufan qopmuş qərç olan gəmidə həlak olmuşdur.

18. Şair Əli Molla Məhəmməd oğlu Fitrət (1890-1945). Cənubi Azərbaycanda Milli-Demokratik azadlıq hərəkatı boğulduqda həbs edilmiş və zindanda öldürülmüşdür.

19. Azərbaycanın şöhrətli alimi, yazıçı və şairi şeyx Mirzə Əliəğa Hacı Mirzə Musa oğlu Siqətulislam (1861-1911) istilacı rüslərə nifrətinə görə çar Rusiyası qoşunu tərəfindən dara çəkilməmişdir.

20. Görkəmli filosof-alim, akademik, Heydər Nəcəf oğlu Hüseynov (1908-1950). 1950-ci il avqustun 15-də I.Stalin, L.Beriya və M.C.Bağirov rejiminin qurbanı olmuşdur.

21. Məşhur fars şairi Mirzə Ağaxan Kirmani (1853-1896). Şerlərində irticaçılara qarşı barışmaz mövqe tutduğuna görə İstanbula mühacirətə gedir. 1896-cı ilin iyul ayında İran hökumətinin təkidi ilə geri qaytarılır. Tehrana aparılarkən Təbrizdə vəhşicəsinə qətlə yetirilir.

22. Məşhur Azərbaycan nasiri Seyid Hüseyn Mir Kazım oğlu Sadiqzadə (1887-1938). Repressiyanın qurbanı olmuşdur.

23. Klassik Balkar şairi Kazım Meçiyev (1859-1945). Səksən beş yaşında Qazaxstanın Taldı-Kurqan vilayətində sürgündə martın 25-də vəfat etmişdir.

24. Görkəmli maarifçi, publisist Mədinə xanım Mehdi ağa qızı Qiyasbəyli (1889-1937). Repressiya qurbanı olmuşdur. O, 1937-ci il sentyabrın 27-də güllələnmişdir.

25. Şair Fəqir Ordubadi (1836-1885). Görkəmli yazıçı M.S. Ordubadinin atası, məşhur «Kürdün çul satması» şerinin müəllifidir. Qırx doqquz yaşında acından ölmüşdür.

26. Məşhur Türk şairi Tofiq Fikrət (1869-1915). «Aşyan»ında tənha yaşayan böyük şair avqustun 18-dən 19-na keçən gecə öldü. Ertəsi gün götürüldü. Dəfnində 45-50 nəfər adam iştirak etdi.

27. Şair Abbas Ağa Nazir Qayıbzadə (1849-1919). Qaraguruxçu qoçular mal-qarasını, at ilxısını oğurlayıb, evini talan ediblər. 1919-cu il dekabrın 31-də Qazaxda vəfat etdi.

28. Eynəlqizzat Həmədani (1099-1131) - fanatik ruhanilər ölümünə fitva verib həbs ediblər. Bağdadda həbs olunan şair Həmədana gətirilib diri-diri soyulur.

29. Azərbaycan şairi, alim və dövlət xadimi, anadilli şermizin böyük nümayəndəsi Qazi Bərhanəddin Əhməd (1344-1398). Ağqoyunlu bəylərindən Qara Yoluq Osman bəy tərəfindən döyüşdə öldürülmüşdür.

30. Mirzə Cahan şah Həqiqi (1397-1467). Ağqoyunlu hökmdarı Uzun Həsənlə müharibədə faciəli sürətdə həlak olmuşdur.

31. Firudin bəy Əhməd ağa oğlu Köçərli (1863-1920). Görkəmli alim, ədəbiyyatşünas, Gəncədə daşnak-bolşevik əsgərləri tərəfindən iyunun 5-də güllələnmişdir.

32. Türklər Təbriz şəhərinə hücum edəndə XVI əsrdə yaşamış Azərbaycanın görkəmli şairi Həqiri Təbrizi - 1585-ci ildə qoca yaşlarında döyüşdə şəhid olmuşdur.

33. Klassik şair, Qarabağ xanlığının baş vəziri, dövlət xadimi Molla Pənah Mehdi ağa oğlu Vaqif (1717-1797). Qarabağ xanı İbrahimxəlil xanın qardaşı oğlu Məmməd bəy Cavanşir tərəfindən oğlu Əli ağa ilə birlikdə Şuşada faciəli sürətdə öldürülmüşdür. Həmin il 1797-ci ildə Məmməd bəy Mehrəlibəy oğlu Cavanşiri (1756-1797) Şirvan xanı Mustafa xan qətlə yetirdi.

34. Böyük filosof, sufi alimi, görkəmli ədib və şair Eyn-əl-Quzat Miyanəçi (1099-1131) kafir elan edilərək edam olunmuşdur.

35. Görkəmli filosof və şair Şihabəddin Sührəvərdi (1154-1191) dinsizlikdə ittiham olunaraq Hələbdə edam edilmişdir.

36. Azərbaycan yazıçısı Səməd İzzət oğlu Behrəngi (1939-1968) iyirmi doqquz yaşında Arazda boğdurulmuşdur.

37. Klassik Azərbaycan şairi Mücirəddin Beyləqani (1130-1191) hamamda ikən muzdlu tutulmuş bir neçə qatil onun üzərinə hücum edib öldürmüşlər.

38. Hüsam Təbrizi (1201-1314). Elxanilər sarayında vəzir və görkəmli dövlət xadimi idi. Qoca yaşlarında sarayın paxıl adamları tərəfindən öldürülmüşdür.

39. Klassik Azərbaycan şairi Hacı Seyid Əzim Şirvanini (1835-1888) Şamaxı məscidində mollalar basa-basa salıb xəyasını əzib öldürmüşlər.

40. Çexoslovakiyanın milli qəhrəmanı, yazıçı-jurnalisti Yulius Fuçiki (1903-1943) faşistlər sentyabrın 8-də zindanda edam etmişlər.

41. Mirzə Şəfi Sadiq oğlu Vazeh (1792-1852) noyabrın 28-də kimsəsiz ölmüşdür.

42. Qədim yunan filosofu Sokrat (e.ə. 470-399) gəncləri pozğunlaşdırmaqda və yeni allahlar uydurmaqda təqsirləndirilərək rəsmi ittihamnamə ilə ölümə məhkum edilmişdir.

43. İlk məhəbbəti uğursuz olan və ömrü boyu evlənməyən görkəmli şair Məhəmməd Hadi Əbdülsəlimzadəni (1879-1920) 41 yaşında Gəncə üsyanı zamanı xəstəxanada müalicə olunarkən bolşeviklər güllələmişlər.

44. Məşhur türk yazıçısı Səbahəddin Ali (1907-1948) aramsız təqiblərə, haqsız tənqidlərə görə Türkiyəni tərk etmək istəyərkən öldürülmüşdür.

45. Məşhur Şirvan şairi Məhəmməd Məşədi Hüseyn oğlu Səfa (1832-1876) Seyid Əzim Şirvaninin yaxın dostu olmuşdur. Şamaxıda öz mənzilində «Beytüs-Səfa» şairlər məclisinin təşkilatçısı idi. Güclü həcv yazdığına görə, gecə vaxtı Hüseyn adlı bir nadan onu eşiyə çağırıb qətlə yetirmişdir.

46. Görkəmli tədqiqatçı-alim Salman Mümtaz (1884-1941) 37-ci ildə repressiyanın haqsız qurbanı olmuşdur.

47. Azərbaycanın ilk pianoçu qadını, müğamların fortepianada ilk ifaçısı Xədicə xanım Osman ağa qızı Qayıbova (1893-1938) «cəsusluqda» ittiham edilərək haqsız yerə oktyabrın 27-də güllələnmişdir.

48. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində maarif xadimi, yazıçı və dərslilər müəllifi kimi əvəzsiz xidmətləri olan Soltan Məcid Hacı Murtuzəli oğlu Qənizadə (1866-1937) yetmiş iki yaşında şəxsiyyətə pərəstiş dövrünün haqsız qurbanı olmuşdur.

49. Fransız riyaziyyatçısı «Qalua nəzəriyyəsi»nin banisi EVARIST QALUA (1811-1832) Kral rejiminə qarşı açıq çıxış etdiyinə görə 21 yaşında dueldə öldürülmüşdür.

50. Sovet futurizm şairi və dramaturqu Vladimir Mayakovski (1893-1930) totalitar rejimin ağırlığından aprelin 14-də özünü öldürmüşdür.

(Davamı var)